

Ewa OGLEĆKA
Uniwersytet Opolski

PRAWNE ASPEKTY PLANOWANIA TERENÓW ZIELENI W MIASTACH

LEGAL ASPECTS OF URBAN GREEN AREAS PLANNING

ABSTRACT: Urban green areas has important and various functions what is known for a long time. In a post-war period a lot of publications came out in this field and presented in the literature theoretical aspects remained actual to a large extent till now. Before transformation there existed rules regulating designing of green areas in housing parts of cities. During last few years, especially after Poland's accession to the EU, issues of environmental protection became much more significant what was reflected in legislative changes. However, overview of current regulations shows, that problems of creating urban green areas is often treated as not so important, though it is strictly connected with environmental protection. There are still no regulations referring to the adaptation of environmental protection idea into spatial planning, including regulations being a legal foundation for creating urban green areas. Planning of these areas is based mainly on local authorities' will as well as on designers' knowledge. However, in current conditions this support is too poor, therefore regulations are needed which would normalise the process of urban green areas designing and which would be in force while preparing documents in the field of spatial planning.

KEY WORDS: green areas, sustainable development, urban planning standards, spatial planning, the study of conditions and directions of spatial planning, local spatial management plans

Wprowadzenie

O tym, że zieleń odgrywa ważną rolę w przestrzeni miejskiej, wiadomo od dawna. Ponad 30 lat temu K. Wejchert pisał: „Tereny zielone w urbanistyce współczesnej są jednym z zasadniczych ogniw kompozycji przestrzennej, a w nadchodzącym okresie urbanizacji świata znaczenie ich będzie wzrastało. Rozwój aglomeracji miejskich, zagęszczenie sieci osadniczej, a także hasło ochrony środowiska człowieka każą zwrócić na nie jak największą uwagę” (Wejchert 1974, s. 206). Od tego czasu problematyka ochrony środowiska rzeczywiście nabrała ogromnego znaczenia, szczególnie po wej-

ściu Polski do Unii Europejskiej. Wyrazem tego są gruntowne zmiany legislacyjne. W ramach tych zmian wprowadzone zostały m.in. bardzo rozbudowane procedury związane ze sporządzaniem wszelkiego rodzaju dokumentów planistycznych. W przypadku dokumentów z zakresu planowania przestrzennego obligatoryjne stały się opracowania ekofizjograficzne oraz prognozy oddziaływania na środowisko, a rozwój zrównoważony, obok ładu przestrzennego, ustawowo uznany został za podstawę tego planowania. Jednak wprowadzone zmiany nie przekładają się w sposób widoczny na rozwiązania planistyczne, ponieważ wciąż brakuje instrumentów prawnych pozwalających na realizację hasła ochrony środowiska w planowaniu przestrzennym. Celem niniejszego opracowania jest ukazanie problemów wynikających z braku takich przepisów oraz przedstawienie propozycji ich rozwiązywania w praktyce planistycznej.

Krótki zarys podstaw teoretycznych kształtowania terenów zielonych w miastach

O aspektach prawnych planowania przestrzennego nie można mówić w oderwaniu od podstaw teoretycznych, albowiem prawo – w przypadku planowania przestrzennego – powinno przyjmować i w niezbędnym zakresie zinstrumentalizować zasady teoretyczne. Mówiąc „w niezbędnym zakresie”, mam na myśli taki zakres, który gwarantuje ochronę szeroko rozumianego interesu publicznego (ogólnospołecznego). Dotyczy to w szczególności terenów zielonych w miastach, których właściwe kształtowanie bez wątplenia leży w interesie publicznym.

Podstawy teoretyczne planowania terenów zielonych wypracowane zostały w okresie powojennym, kiedy to odbudowie miast towarzyszyło duże zainteresowanie teorią urbanistyki, w tym teorią planowania terenów zielonych. Dowodzi tego bardzo bogata literatura na ten temat, głównie z lat 60.–70., wśród której na szczególną uwagę zasługuje tom 3 cyklu „Planowanie miast i osiedli” W. Czarneckiego zatytułowany *Krajobraz i tereny zielone*, gdzie problem planowania terenów zielonych przedstawiony jest w sposób kompleksowy. Teoria wypracowana w tamtym okresie pozostała w dużej części aktualna do dziś, dlatego na niej w głównej mierze oparte są poniższe podstawowe wiadomości teoretyczne na temat planowania terenów zielonych w miastach.

Terenami zielonymi są przestrzenie pokryte roślinnością, o użytkowaniu i ukształtowaniu określonym w planie zagospodarowania przestrzennego, stanowiące część otwartych przestrzeni miasta (Czarnecki 1968, s. 139; Orzeszek-Gajewska 1984, s. 96). Tereny te pełnią w mieście różnorodne funkcje:

- zdrowotne i biologiczne – tłumienie hałasu, osłona od dymu i kurzu, oczyszczanie powietrza, kształtowanie elementów klimatu i inne;
- społeczne – rekreacja czynna i bierna, kontakty społeczne;
- estetyczne – podkreślenie i uzupełnienie form architektonicznych, tworzenie lub wzbogacanie wnętrza urbanistycznych, kształtowanie krajobrazu kulturowego;

– gospodarcze – zadania żywicielskie i produkcyjne (tereny rolnicze, sadownicze, ogrodnicze);

– izolacyjno-ochronne – osłony przeciwwietrzne, przeciwerozyjne, przeciwinwersyjne, przeciwpożarowe (Czarnecki 1968, s. 140; Orzeszek-Gajewska 1984, s. 96).

Tereny zielone podzielono na kategorie i rodzaje na podstawie kryterium dostępności i funkcji (tab. 1).

Tabela 1

Klasyfikacja terenów zielonych w miastach

Kategoria terenu	Rodzaj terenu
Zieleń dostępna: – do ogólnego użytkowania mieszkańców	Parki: – wypoczynkowo-spacerowe – leśne Zieleńce (skwery) i place zielone Bulwary i promenady
Zieleń o specjalnym przeznaczeniu: – przeważnie ograniczona w użytkowaniu	Zieleń izolacyjna Zieleń towarzysząca komunikacji: – ulicznej i drogowej – kolejowej – wodnej – lotniczej Ogrody dydaktyczne: – zoologiczne – botaniczne – etnograficzne Ogrody działkowe Cmentarze
Zieleń towarzysząca: – przeważnie wyłączona z publicznego użytkowania	Zieleń na terenach: a) przemysłowych i składowych b) usług kulturalno-społecznych: – administracji – szkolnictwa i oświaty – kultury i sztuki – służby zdrowia – opieki społecznej – kultury fizycznej i sportu c) usług techniczno-gospodarczych: – energetyki – łączności – oczyszczania miasta – kanalizacyjnych – wodociągowych d) usług mieszkaniowych: – zieleń osiedlowa – ogrody na działkach indywidualnych

Tabela 1. cd.

Kategoria terenu	Rodzaj terenu
Tereny gospodarki rolnej	Gospodarstwa ogrodnicze, sadownicze, kwaciarskie Gospodarstwa rolne o profilu roślinnym
Tereny wycieczkowo-wypoczynkowe	Lasy podmiejskie Parki historyczne Parki narodowe, parki krajobrazowe, zespoły przyrodniczo-krajobrazowe

Zródło: Czarnecki 1968, s. 141.

Podstawową zasadą kształtowania terenów zielonych jest ich powiązanie w system tworzący jedną organiczną całość. W warunkach miejskich realizacja tej zasady polega na kształtowaniu zieleni jako pewnego systemu dostosowanego do układu urbanistycznego miasta, systemu składającego się z różnego rodzaju terenów zielonych miejskich i podmiejskich, połączonych „kanałami” w postaci zieleńców pasmowych, bulwarów i alei. System ten powinien łączyć się z zewnętrznym systemem obszarów przyrodniczych.

Przy lokalizacji terenów zielonych w mieście najistotniejsze są dwa kryteria:

- warunki ekofizjograficzne;
- zasięg obsługi (strefa wpływu).

Ze względów ekofizjograficznych na zielen w miastach powinny być przeznaczane przede wszystkim tereny nisko położone, o niekorzystnych warunkach bioklimatycznych oraz gruntowo-wodnych, zwłaszcza w dolinach naturalnych cieków wodnych (rzek, strumieni, potoków), a także tereny wokół zbiorników wodnych oraz istniejące lasy i zadrzewienia. Kryterium zasięgu obsługi dotyczy lokalizacji terenów zieleni rekreacyjnej, tj. przede wszystkim zieleni osiedlowej i parków wypoczynkowo-spacero-wych. Zasięg, czyli strefa wpływu, jest to obszar zamieszkiwania ludności korzystającej z funkcji rekreacyjnych zieleni. Tereny rekreacyjne powinny być łatwo dostępne dla ich użytkowników i – w zależności od rodzaju – powinny być w zasięgu dojścia pieszego, następnie roweru, wreszcie krótkich dojazdów środkami transportu publicznego.

Podstawy planowania terenów zielonych w poprzednim systemie ustrojowym

Planowanie przestrzenne jest dziedziną szczególnie mocno uzależnioną od ogólnych cech ustroju państwa. W okresie sprzed transformacji ustrojowej mieliśmy do czynienia z zarządzaniem centralnym, które obejmowało z zasady wszystkie dziedziny społeczno-gospodarcze, w tym planowanie przestrzenne. Na szczeblu centralnym były więc opracowywane normatywy urbanistyczne zawierające bardzo szczegółowe

wytyczne dotyczące projektowania terenów mieszkaniowych. Ostatni taki normatyw¹ wydany został w 1974 r. Ustalał on wielkości i zasięg obsługi terenów zielonych (ogólnodostępnych różnego rodzaju) w czterostopniowej strukturze jednostek miejskich z bardzo szczegółowymi wytycznymi co do ich planowania (określał m.in. minimalny czas nasłonecznienia placów zabaw dla dzieci). W tamtym okresie także teoria miała duży wpływ na planowanie. Wynikało to ze zinstytucjonalizowanego planowania przestrzennego – plany wykonywane były w państwowych biurach, gdzie funkcjonowały różnego rodzaju procedury weryfikacyjne, których celem było podnoszenie poziomu merytorycznego opracowań. Takie warunki zapewniały w miarę poprawne planowanie terenów zielonych, trudności przysparzała jednak ich realizacja, zwłaszcza na terenach istniejącego zainwestowania, które latami były zaniedbywane, ponieważ priorytetem była budowa nowych zespołów mieszkaniowych.

Aktualne podstawy planowania terenów zielonych

W wyniku transformacji ustrojowej zmieniły się zupełnie warunki organizacyjne i prawne planowania przestrzennego. Zlikwidowane zostały państwowe biura projektowe. Miejscowe planowanie przestrzenne znalazło się w gestii samorządów gminnych, które opracowywanie planów powierzają projektantom prowadzącym samodzielną działalność gospodarczą lub – rzadziej – działającym w miejskich biurach urbanistycznych.

Zupełnie nowe są uregulowania prawne. Wprowadzono nowy dokument planistyczny – studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy – w którym gmina określa politykę przestrzenną i który, jako akt kierownictwa wewnętrznego, wiąże gminę przy sporządzaniu miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Plany są aktami prawa miejscowego, a ich uchwalenie wywołuje skutki finansowe w stosunku do właścicieli nieruchomości, których przeznaczenie zostało w planie zmienione. Przepisy z zakresu planowania i zagospodarowania skupiają się głównie na sprawach proceduralnych, pomijają cele, rolę i metody planowania przestrzennego, a zakres merytoryczny tego planowania ograniczają do mało precyzyjnych haseł. Nie ma wreszcie żadnych normatywów urbanistycznych. Skutki tych zmian są wielorakie, złożone, ogólnie jednak niekorzystne z punktu widzenia istoty planowania przestrzennego, czyli ochrony interesu publicznego. Dzieje się tak, ponieważ inwestycje realizują głównie inwestorzy prywatni nastawieni na zysk, a nie na dbałość o interes publiczny, gminy wciąż nie mają wystarczającej wiedzy i świadomości celów planowania przestrzennego i często traktują przestrzeń komercyjnie w celu podreperowania budżetów, a w przepisach prawnych brak regulacji, które by takim praktykom przeciwdziałały i „wymuszały” uwzględnianie w planowaniu przestrzennym interesu publicz-

¹ Zarządzenie nr 9 Ministra Administracji, Gospodarki Terenowej i Ochrony Środowiska z dnia 29 stycznia 1974 r.

nego. „Ofiarą” tego stanu padają przede wszystkim tereny zielone, których kształtowanie (planowanie i urządzanie) to oczywiste działanie w interesie publicznym.

Wspomniany wyżej brak przepisów nie oznacza, że nie ma wcale przepisów dotyczących planowania terenów zielonych, ale wskazuje, że są one niewystarczające. W podstawowym dla planowania przestrzennego akcie prawnym, tj. ustawie o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym², oraz wśród przepisów wykonawczych do tej ustawy nie ma żadnych przepisów odnoszących się bezpośrednio do terenów zielonych. Regulacje prawne dotyczące tych terenów znajdują się przede wszystkim w ustawie o ochronie przyrody³. Zdefiniowane są w niej tereny zieleni i zadrzewienia:

– „tereny zieleni – tereny wraz z infrastrukturą techniczną i budynkami funkcjonalnie z nimi związanymi, pokryte roślinnością, znajdujące się w granicach wsi o zwartej zabudowie lub miast, pełniące funkcje estetyczne, rekreacyjne, zdrowotne lub osłonowe, a w szczególności parki, zieleńce, promenady, bulwary, ogrody botaniczne, zoologiczne, jordanowskie i zabytkowe oraz cmentarze, a także zieleń towarzysząca ulicom, placom, zabytkowym fortyfikacjom, budynkom, składowiskom, lotniskom oraz obiektom kolejowym i przemysłowym”;

– „zadrzewienie – drzewa i krzewy w granicach pasa drogowego, pojedyncze drzewa lub krzewy albo ich skupiska niebędące lasem w rozumieniu art. 3 ustawy z dnia 28 września 1991 r. o lasach, wraz z terenem, na którym występują, i pozostałymi składnikami szaty roślinnej tego terenu, spełniające cele ochronne, produkcyjne lub społeczno-kulturowe”.

Zdefiniowanym terenom poświęcony jest rozdział 4, zatytułowany „Ochrona terenów zieleni i zadrzewień”, zawierający cztery artykuły:

„Art. 78. Rada gminy jest obowiązana zakładać i utrzymywać w należyтым stanie tereny zieleni i zadrzewienia.

Art. 79. Zadrzewienia mogą być zakładane poza obszarami o zwartej zabudowie za zgodą właściciela gruntu. [...]

Art. 81. Teren położony poza obrębem miast i wsi o zwartej zabudowie, pokryty drzewostanem i nieobjęty ochroną na podstawie ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, rada gminy może uznać za park gminny, jeżeli stanowi własność gminy, a jeżeli stanowi własność innego podmiotu – za zgodą właściciela”.

Przepisy przytoczyłam w całości, bo tak najlepiej widać ich ogólnikowość, a w konsekwencji – bezużyteczność. Pominięty artykuł 80 nakłada na właściwych ministrów obowiązek określenia, w drodze rozporządzeń, warunków techniczno-przyrodniczych zakładania zadrzewień. Rozporządzeń tych, pomimo upływu ponad pięciu lat, wciąż nie ma.

² Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz.U. Nr 80 z późn. zm.).

³ Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz.U., Nr 92, poz. 880 z późn. zm.).

Przepisy dotyczące poszczególnych rodzajów terenów zielonych występują w naszym ustawodawstwie wybiórczo i umieszczone są w różnych ustawach, co pokazując w dalszej części, omawiając wybrane rodzaje zieleni.

Parki wypoczynkowo-spacerowe

Parki wypoczynkowo-spacerowe są terenami wypoczynku indywidualnego, nieorganizowanego (Czarnecki 1968, s. 269). Z punktu widzenia dostępności rozróżniamy parki dzielnicowe i miejskie. Parki te są przestrzeniami publicznymi, dlatego – zgodnie z wymogiem ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym – ich obszary oraz kierunki i wskaźniki dotyczące zagospodarowania powinny być określone w studium. W przepisach brak jednak jakichkolwiek regulacji dotyczących lokalizacji i wielkości parków, zatem formalnie ustalenia studium można opierać jedynie na bardzo ogólnym wymogu uwzględniania w nim uwarunkowań wynikających z warunków i jakości życia mieszkańców, w tym ochrony ich zdrowia. Ponieważ nie mamy żadnych standardów prawnych wiążących tereny zielone z warunkami i jakością życia mieszkańców, projektantom pozostaje wiedza teoretyczna i siła przekonywania do słuszności przyjętych na podstawie tej wiedzy rozwiązań. Istnieje jeszcze problem dotyczący wyboru źródeł tej wiedzy. Normatywy sprzed okresu transformacji ustrojowej oraz wskaźniki podawane w literaturze z tamtego okresu nie bardzo przystają do dzisiejszych warunków, dlatego nie nadają się aktualnie do bezpośredniego wykorzystania w projektowaniu, a literatura przedmiotu odnosząca się do obecnego okresu jest jeszcze bardzo uboga. Jedynym aktualnym i rozpowszechnionym opracowaniem teoretycznym proponującym standardy urbanistyczne jest *Poradnik urbanisty* z 2003 r., dlatego określone tam standardy planowania terenów zielonych przyjęłam w niniejszym opracowaniu jako zalecane.

Zgodnie z zalecanymi standardami parki wypoczynkowo-spacerowe dzielnicowe (lub ogólnomiejskie dla miast mniejszych, do 100 tys. mieszkańców) należy programować łącznie z terenami sportu powszechnego na terenach mieszkaniowych brutto (jako tereny rekreacyjne), przyjmując:

- odległość od mieszkań – do 1500 m;
- wielkość terenów zieleni wypoczynkowej – min. 4,0 m² na mieszkańca, w tym park wypoczynkowy o powierzchni min. 5 ha;
- wielkość terenów sportu powszechnego – min. 1,5 m² na mieszkańca (w tym: zespoły boisk – min. 2,5 ha, sale gimnastyczne, pływalnie);
- maksymalny procent zabudowanej powierzchni terenu – 15;
- minimalny procent powierzchni biologicznie czynnej – 75.

W bilansie całego miasta ogólna powierzchnia terenów rekreacyjnych (z wyłączeniem rekreacji najbliższej na obszarach mieszkaniowych netto) nie powinna być mniejsza niż: 10 m² – na mieszkańca zieleni wypoczynkowej, 4 m² – na mieszkańca terenów sportu powszechnego, co oznacza, że nie wszystkie elementy struktury rekreacyjnej mogą być programowane w wielkościach minimalnych.

W miastach dużych (powyżej 100 tys. mieszkańców) należy przewidzieć ponadto większe parki ogólnomiejskie oraz urządzenia sportu widowiskowego i wyczynowego w wielkości określonej indywidualnie (Dylewski i in. 2003, s. A-33).

W planach miejscowych ustalenia dotyczące parków zaplanowanych w studium powinny być uszczegółowione odpowiednio do wymaganego ustawą zakresu planu, tj. – poza przeznaczeniem oraz liniami rozgraniczającymi – należy określić:

- wymagania wynikające z potrzeb kształtowania przestrzeni publicznych;
- parametry i wskaźniki kształtowania zabudowy oraz zagospodarowania terenu, w tym linie zabudowy, gabaryty obiektów i wskaźniki intensywności zabudowy.

Założenia parkowe jako całość nie stanowią obiektu budowlanego w rozumieniu przepisów budowlanych. (Jedynym terenem zielonym uznanym w tych przepisach za obiekt budowlany jest cmentarz). Oznacza to, że weryfikacji pod względem zgodności z ustaleniami planu podlegać będą jedynie zamierzenia inwestycyjne obejmujące roboty budowlane wymagające pozwoleń na budowę lub zgłoszenia; na kształtowanie zieleni plan nie ma praktycznie wpływu. Z tego względu najistotniejsze w ustaleniach planów jest wyszczególnienie obiektów budowlanych⁴, które na terenach parków się dopuszcza, oraz – dla nowych obiektów – warunków i zasad ich lokalizacji.

Rodzaj dopuszczonych obiektów budowlanych należy dostosować do planowanej funkcji parku (np. funkcji wypoczynkowej służą ścieżki spacerowe, zbiorniki wodne o funkcji dekoracyjnej, obiekty architektury ogrodowej – pergole, wodotryski, ławki itp., funkcji rekreacyjnej dla dzieci – placiki zabaw, funkcji sportowej – ścieżki rowerowe, urządzenia sportowe, takie jak boiska, korty, funkcji kulturalnej – muszle koncertowe, pawilony wystawowe itp.). Duże parki można podzielić na sektory funkcjonalne.

Warunki i zasady zagospodarowania i zabudowy parków powinny obejmować w szczególności:

- wskazanie miejsc lokalizacji większych obiektów budowlanych;
- określenie wskaźników powierzchni zabudowy i powierzchni biologicznie czynnej;
- rodzaje nawierzchni utwardzonych;
- w przypadku dopuszczenia budynków – zasady kształtowania zabudowy;
- w przypadku nowych założeń parkowych – główne kierunki przebiegu komunikacyjnych, powiązanych z siecią uliczną miasta.

⁴ Zgodnie z przepisami ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (t.j.: Dz.U. z 2006 r., Nr 156, poz. 118 z późn. zm.) przez obiekty budowlane należy rozumieć:

- budynki;
- budowle – takie jak: drogi, mosty, wolno stojące trwale związane z gruntem urządzenia reklamowe, budowle ziemne, zbiorniki, konstrukcje oporowe, sieci uzbrojenia terenu, budowle sportowe, pomniki;
- obiekty małej architektury – tj. niewielkie obiekty, a w szczególności posągi, wodotryski i inne obiekty architektury ogrodowej, a także obiekty użytkowe służące rekreacji codziennej i utrzymaniu porządku, takie jak: piaskownice, huśtawki, drabinki, śmietniki.

Parki leśne

Parki leśne są to większe kompleksy zieleni, składające się zazwyczaj ze starego drzewostanu leśnego, w którym łąki, polany i wody zachowane są w stanie naturalnym (Czarnecki 1968, s. 190). Do zakładania parków leśnych można zatem wykorzystać istniejące w granicach miast zalesienia. Ponieważ jednak są to grunty leśne, a więc podlegające ochronie prawnej, ponadto wszystkie lasy w granicach miast są lasami ochronnymi, możliwości przekształceń są tu mocno ograniczone. Zgodnie z przepisami ustawy o ochronie gruntów rolnych i leśnych⁵ w lasach ochronnych może być tworzona (poza budynkami i budowlami służącymi gospodarce leśnej, obronności lub bezpieczeństwu państwa, oznakowaniu nawigacyjnemu, geodezyjnemu, ochronie zdrowia) infrastruktura służąca turystyce, tj. parkingi, pola biwakowe, wieże widokowe, kładki, szlaki turystyczne (ścieżki dydaktyczne) i miejsca widokowe. Zatem tę infrastrukturę możemy planować w parkach leśnych bez zgody na przeznaczenie gruntów leśnych na cele nieleśne. Ustawa dopuszcza przeznaczenie gruntów pod lasami ochronnymi na inne niż wyżej wymienione cele w przypadkach uzasadnionych ważnymi względami społecznymi i brakiem innych gruntów, po uzyskaniu zgody na przeznaczenie gruntów leśnych na cele nieleśne. Daje to możliwość – w uzasadnionych przypadkach – lokalizacji w parkach leśnych obiektów wzbogacających ich funkcję wypoczynkowo-rekreacyjną, takich jak pawilony kawiarniane, place zabaw, boiska, obiekty do organizacji imprez kulturalnych itp. Należy jednak pamiętać, że charakterystyczną cechą parków leśnych powinien pozostać zawsze las i krajobraz naturalny.

Skwery i place zielone

Skwery są to małe zieleńce zakładane w dzielnicach usługowych i mieszkaniowych o zwartej zabudowie (Czarnecki 1968, s. 331). W dzielnicach usługowych są to place zielone, czyli zieleńce przed budynkami użyteczności publicznej, place ozdobne wypełnione kwiatami i trawnikami i inne place zielone o funkcji wypoczynkowej. Skwery w dzielnicach mieszkaniowych przeznaczone są na krótkotrwały wypoczynek, głównie osób starszych oraz matek z małymi dziećmi. Skwery, w zależności od uwarunkowań, zwłaszcza własnościowych oraz dotyczących istniejącego zagospodarowania, mogą być w planach wydzielane jako odrębne tereny lub traktowane jako zieleń towarzysząca. Wydzielane powinny być:

- skwery istniejące – w celu ich ochrony przed zabudową;
- skwery planowane w centrach miast – jako przestrzenie publiczne kształtujące wizerunek miasta (ze względu na niewielkie powierzchnie nie są one tożsame z obszarami przestrzeni publicznych w rozumieniu przepisów ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym);

⁵ Ustawa z dnia 3 lutego 1995 r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych (t.j.: Dz.U. z 2004 r., Nr 121, poz. 1266 z późn. zm.).

– skwery w jednostkach mieszkaniowych, zwłaszcza realizowanych przez różnych inwestorów – jako tereny wypoczynkowo-rekreacyjne niezbędne do zapewnienia właściwych terenom mieszkaniowym warunków i jakości życia mieszkańców.

Przy planowaniu skwerów w centrach miast, zarówno ich lokalizacji, jak i zagospodarowania, należy kierować się przede wszystkim względami estetycznymi – skwery powinny upiększać miasto. Skwery w jednostkach mieszkaniowych pełnią głównie funkcję wypoczynkową. Niestety, podobnie jak w przypadku parków, nie ma żadnych prawnych zasad projektowania tych terenów. Dlatego wytyczne co do ich projektowania w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego powinny być ustalone w studium na podstawie ustawowego obowiązku uwzględniania w nim warunków i jakości życia mieszkańców. Zgodnie z zalecanymi standardami skwery powinny być lokalizowane w odległości od mieszkań nie większej niż 500 m. W nowych jednostkach mieszkaniowych zieleni wypoczynkową należy programować łącznie z terenami rekreacyjno-sportowymi, przyjmując:

– dla mieszkańców budynków jednorodzinnych: teren zieleni wypoczynkowej i urządzeń sportu łącznie – min. 3,0 m² na mieszkańca;

– dla mieszkańców budynków wielorodzinnych: zieleni wypoczynkowa – min. 4,0 m² na mieszkańca, tereny rekreacyjno-sportowe (boiska, basen) – min. 1,5 m² na mieszkańca (Dylewski i in. 2003, s. A-32, 33).

Podobnie jak w przypadku parków, plan nie ma praktycznie wpływu na kształtowanie zieleni na terenach przeznaczonych na skwery i dlatego, również tutaj najistotniejsze w ustaleniach planów jest wyszczególnienie obiektów budowlanych, które na tych terenach się dopuszcza, oraz – dla nowych obiektów – warunków i zasad ich lokalizacji. W przypadku skwerów powinny to być jednak wyłącznie obiekty małej architektury i niezbędne podziemne sieci uzbrojenia terenu.

Bulwary, promenady

Bulwary są to szerokie ulice z przynajmniej dwoma rzędami drzew i pasmami trawników przeznaczone dla ruchu pieszego oraz samochodowego. U nas dla tego typu ulic przyjęła się nazwa alei, choć właściwie aleja to ulica lub droga wysadzana po obu stronach drzewami. Promenada to spacerowa aleja parkowa lub bulwarowa.

Stosowane są dwa rodzaje przekrojów poprzecznych bulwarów:

- symetryczny, z promenadą w środku i dwiema jezdniami po bokach;
- niesymetryczny, pozostawiający jezdnię z boku.

Drugi wariant jest dla funkcji spacerowej korzystniejszy. Szczególnym przypadkiem są bulwary nadbrzeżne, które mają ogromne znaczenie przy kształtowaniu brzegów rzeki, jeziora czy morza. W przypadku tych bulwarów promenady lokalizuje się od strony wody, często niżej w stosunku do pasa jezdni. Promenady te, ze względu na walory widokowe, są szczególnie atrakcyjne jako tereny spacerowe.

Bulwary i promenady w obecnych warunkach, gdy mamy do czynienia z dominacją inwestorów prywatnych i samorządami lokalnymi, wciąż niedostatecznie doceniają-

cymi rolę przestrzeni publicznych, wydają się często zbyt. Jest to jednak myślenie krótkowzroczne. Atrakcyjne przestrzenie publiczne, a do takich zaliczają się bulwary i promenady, podnoszą atrakcyjność miasta, co bez wątpienia ma wpływ na wzrost wartości nieruchomości i na rozwój nowych inwestycji, a zatem w dalszej perspektywie ich kształtowanie, poza korzyściami estetycznymi i użytkowymi, może przynieść korzyści ekonomiczne. Dlatego w planach należy:

- chronić istniejące bulwary i promenady, ponieważ głównie kosztem zieleni publicznej rozwiązywane są problemy komunikacyjne (poszerzane są jezdnie, lokalizowane są parkingi);

- na terenach o nowej zabudowie planować bulwary jako łączniki pomiędzy parkami, zieleńcami i innymi terenami zieleni;

- w śródmieściach, a zwłaszcza w centrach – w ramach przebudowy układów komunikacyjnych – ograniczać używanie samochodu prywatnego poprzez m.in. zawężanie istniejących jezdni na rzecz ciągów pieszych i rowerowych z towarzyszącą im zielenią.

Szczegółowe warunki lokalizowania zieleni w pasie drogowym określają przepisy rozporządzenia Ministra Transportu i Gospodarki Morskiej w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać drogi publiczne i ich usytuowanie. Ważniejsze z nich omówione są w punkcie poświęconym zieleni towarzyszącej komunikacji ulicznej.

Zieleń izolacyjna

Zieleń izolacyjną projektuje się przede wszystkim w celu oddzielenia zabudowy mieszkaniowej od terenów uciążliwych, tj. przemysłowych, komunikacyjnych, urządzeń gospodarki odpadami, ściekami itp. Obecnie, przy bardzo rygorystycznych przepisach z zakresu ochrony środowiska, nakazujących stosowanie rozwiązań technicznych, technologicznych i organizacyjnych zapewniających spełnienie standardów jakości środowiska poza granicami zakładów, terenów uciążliwych jest coraz mniej. W planach zieleni izolacyjną należy projektować w sąsiedztwie istniejących obiektów powodujących przekroczenia standardów jakości środowiska poza granicami terenów, które zajmują (powinny być one wskazane w opracowaniach ekofizjograficznych sporządzanych na potrzeby planu), oraz w sąsiedztwie terenów przeznaczonych pod nowe obiekty, dla których prawo dopuszcza tworzenie obszarów ograniczonego użytkowania, takich jak: zakłady, oczyszczalnie ścieków, składowiska odpadów komunalnych, kompostownie, trasy komunikacyjne, lotniska. Ze względu na obniżone standardy jakości środowiska tereny zieleni izolacyjnej nie nadają się na cele wypoczynkowe, dlatego nie należy dopuszczać na nich lokalizacji obiektów budowlanych o takiej funkcji. W przepisach brak jakichkolwiek wytycznych dotyczących projektowania zieleni izolacyjnej, dlatego wytyczne te powinny być ustalane w formie wniosków do planów w opracowaniach ekofizjograficznych sporządzanych obligatoryjnie na potrzeby planów.

Zieleń towarzysząca komunikacji ulicznej

Zieleń uliczna jest bardzo ważnym elementem kształtowania estetycznego ulic oraz krajobrazu miejskiego, niestety obecnie w planach pomijanym zupełnie lub traktowanym marginalnie (najczęściej ustalenia w planach ograniczają się do nakazu zachowania i uzupełniania istniejących zadrzewień). Tymczasem zieleń ta w planach powinna być projektowana. Szczególnie wskazane jest ustalenie w planach obowiązku i zasad kształtowania zieleni w pasach drogowych ulic, które pełnią lub mają pełnić funkcje reprezentacyjne, oraz ulic mieszkaniowych – ze względów zdrowotno-sanitarnych. Zieleń należy uwzględnić również przy określaniu szerokości ulic. Funkcję i zasady lokalizacji zieleni w pasach drogowych regulują przepisy wyżej wspomnianego rozporządzenia Ministra Transportu i Gospodarki Morskiej w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać drogi publiczne i ich usytuowanie. Zgodnie z przepisami pas zieleni może być elementem pasa drogowego, jeżeli pełni funkcje estetyczne lub związane z ochroną środowiska. Na terenach przeznaczonych w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego pod budowę drogi obowiązkowo należy co najmniej 10% powierzchni przeznaczyć pod zieleń, jeżeli warunki miejscowe na to pozwalają. Te przepisy są dobre, jednak dalsze przepisy rozporządzenia mocno ograniczają możliwości lokalizowania zieleni w pasach drogowych. Chodzi mi o wymaganą minimalną szerokość pasa zieleni, która wynosi 3 m, oraz o wymaganą minimalną odległość pnia drzewa od krawędzi jezdni, która też wynosi 3 m. Uwzględnienie tych warunków wymaga planowania ulic o szerokości nie mniejszej niż 15 m, a jeśli pas zieleni (z drzewami) ma oddzielać chodnik od jezdni, to szerokość ulicy musi wynosić co najmniej 17 m. W przypadku ulic osiedlowych są to duże szerokości, dlatego często z tego powodu rezygnuje się z zieleni. A przecież przy istniejących ulicach na terenach starszych osiedli drzewa rosną bliżej jezdni, bez trzymetrowych pasów zieleni, i nie wynikają z tego jakieś szczególne kłopoty, które uzasadniałyby narzucone obecnie nakazy.

Ogrody zoologiczne i botaniczne

Ogrodom zoologicznym i botanicznym poświęconych jest kilka przepisów w ustawie o ochronie przyrody⁶. Są tam określone zasady ochrony tego rodzaju ogrodów, a także terenów przewidzianych w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego na rozbudowę istniejących lub budowę nowych ogrodów. Zasady te są wiążące przy sporządzaniu planów. Poza określeniem zasad ochrony ustawa nakłada obowiązek uwzględniania potrzeb związanych z funkcjonowaniem i rozwojem istniejących lub projektowanych ogrodów botanicznych i zoologicznych w studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, bez sprecyzowania tych potrzeb.

⁶ Zob. przyp. 3.

Ogrody działkowe

Ogrodom działkowym poświęcona jest odrębna ustawa o rodzinnych ogrodach działkowych⁷. W przepisach ustawy przypisuje się tym ogrodom szczególne znaczenie i rolę:

„Rodzinne ogrody działkowe, jako stały, niezbędny i ważny element infrastruktury miast i gmin, powinny być uwzględniane w procesie ich rozwoju.

Spełniając pozytywną rolę w urbanistyce i ekosystemie miast i gmin, rodzinne ogrody działkowe stanowią tereny zielone w rozumieniu innych ustaw, których funkcja polega w szczególności na przywracaniu społeczności i przyrodzie terenów zdegradowanych, ochronie środowiska przyrodniczego, kształtowaniu zdrowego otoczenia człowieka, pozytywnym wpływie na warunki ekologiczne w miastach, ochronie składników przyrody oraz poprawie warunków bytowych społeczności miejskich.

Rodzinne ogrody działkowe są urządzeniami użyteczności publicznej, służącymi zaspokajaniu wypoczynkowych, rekreacyjnych i innych potrzeb socjalnych członków społeczności lokalnych poprzez zapewnienie im powszechnego dostępu do terenów rodzinnych ogrodów działkowych oraz działek dających możliwość prowadzenia upraw ogrodniczych na własne potrzeby, a także podniesienie standardów ekologicznych otoczenia”.

Odpowiednio do tego szczególnego znaczenia i roli ogrodów działkowych ustawa nakłada na organy, głównie gminy, szereg obowiązków z nimi związanych:

„Organy administracji rządowej i samorządu terytorialnego tworzą warunki prawne, przestrzenne i ekonomiczne dla rozwoju rodzinnych ogrodów działkowych.

Istnienie i rozwój rodzinnych ogrodów działkowych powinny uwzględniać miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego.

Gmina obowiązana jest do doprowadzenia do rodzinnych ogrodów działkowych dróg dojazdowych, energii elektrycznej, zaopatrzenia w wodę oraz zapewnienia, w ramach komunikacji publicznej, potrzeb rodzinnych ogrodów działkowych”.

Przytoczone przepisy byłyby bardzo dobre, gdyby dotyczyły wszystkich rodzajów zieleni dostępnej, to bowiem ta zieleń przede wszystkim spełnia rolę przypisaną w ustawie ogrodom działkowym. Rola ogrodów jest o wiele mniejsza – jako tereny upraw mają one niewielką wartość przyrodniczą, a z ich funkcji rekreacyjno-wypoczynkowej korzystają jedynie użytkownicy działek. Ustawa jednak dotyczy tylko działek, gdyż jej faktycznym celem nie jest „ochrona środowiska przyrodniczego, kształtowanie zdrowego otoczenia człowieka, pozytywny wpływ na warunki ekologiczne w miastach, ochrona składników przyrody oraz poprawa warunków bytowych społeczności miejskich”, czyli ochrona interesu ogólnospołecznego, lecz ochrona interesów środowiska „działkowców” zrzeszonych w Polskim Związku Działkowców, co jasno wynika z ustawowej definicji: „Rodzinnym ogrodem działkowym w rozumieniu ustawy jest wydzielony obszar gruntu będący we władaniu Polskiego Związku

⁷ Ustawa z dnia 8 lipca 2005 r. o rodzinnych ogrodach działkowych (Dz.U., Nr 169, poz. 1419 z późn. zm.).

Działkowców [podkr. – E.O.], podzielony na tereny ogólne i działki oraz wyposażony w infrastrukturę niezbędną do jego prawidłowego funkcjonowania”.

Cmentarze

Cmentarze to jedyny rodzaj zieleni publicznej mający pełne uregulowania prawne dotyczące ich planowania i projektowania. Uregulowania te są zawarte w trzech aktach prawnych: ustawie z dnia 31 stycznia 1959 r. o cmentarzach i chowaniu zmarłych⁸, rozporządzeniu Ministrów Gospodarki Terenowej i Ochrony Środowiska oraz Zdrowia i Opieki Społecznej z dnia 20 października 1972 r. w sprawie urządzania cmentarzy, prowadzenia ksiąg cmentarnych oraz chowania zmarłych⁹, rozporządzeniu Ministra Gospodarki Komunalnej z dnia 25 sierpnia 1959 r. w sprawie określenia, jakie tereny pod względem sanitarnym są odpowiednie na cmentarze¹⁰.

W wymienionych aktach znajduje się zapis, że cmentarze zakłada się i rozszerza na terenach określonych w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, co oznacza obowiązek uwzględniania w planach potrzeb rozwoju cmentarzy. Zgodnie z przepisami cmentarz należy utrzymywać jako teren zielony o założeniu parkowym, a zieleń na cmentarzu (drzewa, krzewy, trawniki i kwiaty) podlega ochronie przed niszczeniem – sadzenie lub wycinanie drzew na cmentarzach może nastąpić tylko w wypadkach uzasadnionych racjonalną gospodarką zadrzewianiem oraz zgodnie z planem zagospodarowania terenu cmentarza. W przepisach ponadto podano sposób wyliczania obszaru potrzebnego na założenie lub powiększenie cmentarza oraz warunki, jakie musi spełniać teren przeznaczony pod cmentarz. W sumie przepisy dają pełną podstawę prawną planowania cmentarzy odpowiednio do potrzeb.

Zieleń towarzysząca

Zieleń towarzysząca to zieleń urządzana przy budynkach w granicach ich nieruchomości. Pełni ona wiele ważnych funkcji, w szczególności:

- zieleń towarzysząca jako całość – jest ważnym elementem kształtowania krajobrazu miejskiego;
- zieleń pomiędzy linią rozgraniczającą ulice a linią zabudowy – jest ważnym elementem kształtowania urbanistycznego ulic;
- zieleń towarzysząca zabudowie mieszkaniowej (zieleń osiedlowa) – jest terenem rekreacji najbliższej o istotnym znaczeniu dla jakości i warunków życia mieszkańców.

Ze względu na wyżej wymienione funkcje zieleń towarzysząca powinna być w planach zagospodarowania przestrzennego świadomie i starannie kształtowana, tym bar-

⁸ T.j.: Dz.U. z 2000 r., Nr 23, poz. 295 z późn. zm.

⁹ Dz.U., Nr 47, poz. 299 z późn. zm.

¹⁰ Dz.U., Nr 52, poz. 315.

dzie, że te ustalenia planów są „egzekwowalne” na mocy przepisów budowlanych¹¹. Obecnie zapisy w planach dotyczące zieleni w granicach działek budowlanych ograniczają się przeważnie do określenia minimalnej powierzchni biologicznie czynnej. Dzieje się tak dlatego, że ustalanie zasad kształtowania zieleni towarzyszącej jest daleko idącą ingerencją w sposób wykonywania prawa własności, a nie ma żadnych instrumentów prawnych obligujących do takich ustaleń w planie. Jedyne zapisy prawne odnoszące się bezpośrednio do terenów zieleni towarzyszącej zawarty jest w przepisach budowlanych i mówi wyłącznie o powierzchni biologicznie czynnej: „[...] na działkach budowlanych, przeznaczonych pod zabudowę wielorodzinną, budynki opieki zdrowotnej (z wyjątkiem przychodni) oraz oświaty i wychowania co najmniej 25% powierzchni działki należy urządzić jako powierzchnię terenu biologicznie czynnego, jeżeli inny procent nie wynika z ustaleń miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego”.

Zieleń osiedlowa

Zieleń osiedlowa to zieleń towarzysząca o szczególnym znaczeniu, dlatego poświęć jej nieco więcej miejsca. Tereny zieleni osiedlowej – ich wielkość, lokalizacja i sposób zagospodarowania – mają istotny wpływ na jakość środowiska mieszkaniowego, a zatem i na warunki życia mieszkańców, dlatego zasady ich kształtowania powinny być określone obowiązkowo w studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin i uszczegółowione w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego. Niestety, podobnie jak w przypadku terenów zieleni dostępnej, nie ma żadnych prawnych zasad projektowania tych terenów, dlatego także tutaj pozostają jedynie podstawy teoretyczne. Zgodnie z zalecanymi standardami tereny zieleni osiedlowej, jako tereny rekreacji najbliższej, powinny być lokalizowane w bezpośrednim

¹¹ Zgodnie z rozporządzeniem Ministra Infrastruktury z dnia 3 lipca 2003 r. w sprawie szczegółowego zakresu i formy projektu budowlanego (Dz.U., Nr 120, poz. 1133) projekt zagospodarowania działki lub terenu powinien określać m.in.: w części rysunkowej – ukształtowanie zieleni, z oznaczeniem istniejącego zadrzewienia podlegającego adaptacji lub likwidacji, oraz układ projektowanej zieleni wysokiej i niskiej, a w części opisowej – projektowane zagospodarowanie działki lub terenu, w tym ukształtowanie terenu i zieleni w zakresie niezbędnym do uzupełnienia części rysunkowej projektu zagospodarowania działki lub terenu. Projekt budowlany na etapie wydawania pozwolenia na budowę jest sprawdzany w zakresie zgodności z ustaleniami planu, zatem jeśli w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego określone będą zasady kształtowania zieleni towarzyszącej, to również ten element projektu musi być z planem zgodny. Ponadto, zgodnie z art. 59 i 59a ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane, w przypadku wszystkich obiektów budowlanych wymagających uzyskania pozwolenia na użytkowanie (a są to: budynki mieszkalne wielorodzinne, budynki kultury, nauki i oświaty, kultu religijnego, służby zdrowia, opieki społecznej i socjalnej, budynki administracji publicznej, zakwaterowania turystycznego i rekreacyjnego, biurowe i konferencyjne, obiekty niebędące budynkami i budynki sportu i rekreacji, budynki handlu, gastronomii i usług, takie jak: sklepy, centra handlowe, domy towarowe, hale targowe, restauracje, bary, kasyna, dyskoteki, warsztaty rzemieślnicze, stacje paliw, stacje obsługi pojazdów, myjnie samochodowe, garaże liczące powyżej dwóch stanowisk, budynki dworcowe) pozwolenie to wydaje się po przeprowadzeniu obowiązkowej kontroli budowy, obejmującej m.in. sprawdzenie zgodności obiektu budowlanego z projektem zagospodarowania działki lub terenu.

sąsiedztwie mieszkań – na terenie mieszkaniowym netto – w odległości do 100 m. Dla terenów tych proponowane są następujące wskaźniki:

– dla zabudowy jednorodzinnej – min. 10 m² na działkę (lub mieszkanie w przypadku domów dwurodzinnych);

– dla zabudowy wielorodzinnej – min. 10 m² na mieszkanie (Dylewski i in. 2003, s. A-32).

Regulacje prawne dotyczące projektowania terenów zieleni osiedlowej znajdują się tylko w przepisach budowlanych. Widnieje tam zapis ogólny dotyczący wielkości powierzchni biologicznie czynnej, przytoczony wyżej, oraz zapis mówiący, że „w zespole budynków wielorodzinnych objętych jednym pozwoleniem na budowę należy, stosownie do potrzeb użytkowych, przewidzieć place zabaw dla dzieci i miejsca rekreacyjne dostępne dla osób niepełnosprawnych, przy czym co najmniej 30% tej powierzchni powinno znajdować się na terenie biologicznie czynnym, chyba że przepisy odrębne stanowią inaczej”. Ponieważ przytoczony wymóg dotyczy tylko zespołów zabudowy wielorodzinnej objętych jednym pozwoleniem na budowę, koniecznością jest ustalanie w planach miejscowych zasad kształtowania zieleni osiedlowej dla zespołów zabudowy mieszkaniowej wielorodzinnej, obejmujących tereny należące do wielu właścicieli, oraz dla zespołów zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej. Te ustalenia nie mają jednak podstaw prawnych, pozostaje wiedza projektantów i literatura fachowa.

Podsumowanie

Celem niniejszego opracowania było pokazanie aktualnych podstaw planowania terenów zielonych w miastach ze szczególnym zwróceniem uwagi na podstawy prawne. W warunkach rosnącego znaczenia ochrony środowiska i gruntownych zmian legislacyjnych z tym związanych należałoby oczekiwać kompleksowych uregulowań prawnych dotyczących kształtowania terenów zielonych na obszarach miast. Z zaprezentowanego przeglądu przepisów związanych z omawianą problematyką wynika jednak, że w aktualnych regulacjach prawnych tereny te nie doczekały się należytej uwagi. Przyjęcie rozwoju zrównoważonego za podstawę planowania przestrzennego w odniesieniu do terenów zielonych w miastach (i nie tylko) pozostaje hasłem pozbawionym instrumentów prawnych zapewniających jego realizację. Obecnie planowanie tych terenów (poza cmentarzami i ogrodami działkowymi na gruntach będących we władaniu Polskiego Związku Działkowców) opiera się na woli samorządów gminnych oraz na wiedzy i sile przekonywania projektantów. Biorąc pod uwagę znaczenie terenów zielonych, należy stwierdzić, że jest to oparcie zdecydowanie za słabe, szczególnie w sytuacji wciąż niskiego poziomu świadomości społecznej i ekologicznej władz samorządowych, presji inwestorów na intensyfikowanie zabudowy oraz rynkowych zasad świadczenia usług z zakresu planowania przestrzennego (nie wiedza, lecz cena stanowi przeważnie podstawowe kryterium wyboru wykonawcy). W efekcie zamiast planowego rozwoju

tych terenów mamy często do czynienia z ich nieplanowym uszczuplaniem na rzecz intensyfikacji zabudowy czy też doraźnej poprawy warunków komunikacyjnych. Bez wprowadzenia regulacji prawnych, obligujących gminy do planowania terenów zielonych w sposób zapewniający zrównoważony rozwój miast oraz zdrowe warunki życia mieszkańców, nie wydaje się możliwe, aby ten stan rzeczy się poprawił. Szczególnie pożądane są przepisy określające zasady prawne kształtowania terenów zielonych na obszarach zurbanizowanych oraz standardy urbanistyczne normujące projektowanie tych terenów w aktach z zakresu planowania przestrzennego.

Bibliografia

- Czarnecki W., 1968, *Planowanie miast i osiedli*, t. 3: *Krajobraz i tereny zielone*, PWN, Warszawa–Poznań.
Dylewski R., Nowakowski M., Szopa M., 2003, *Poradnik urbanisty*, Towarzystwo Urbanistów Polskich, Oddział w Warszawie, Warszawa.
Orzeszek-Gajewska B., 1984, *Kształtowanie terenów zielonych w miastach*, PWN, Warszawa.
Wejchert K., 1974, *Elementy kompozycji urbanistycznej*, Arkady, Warszawa.

PRAWNE ASPEKTY PLANOWANIA TERENÓW ZIELENI W MIASTACH

ABSTRAKT: Tereny zielone w mieście pełnią ważne i różnorodne funkcje. W okresie powojennym powstała bogata literatura na ten temat, a przedstawione tam podstawy teoretyczne planowania terenów zielonych na obszarach miast pozostały w dużej części aktualne do dziś. Do czasu transformacji ustrojowej istniały przepisy normujące projektowanie zieleni na terenach mieszkaniowych. W ostatnich latach, zwłaszcza po wejściu Polski do Unii Europejskiej, problematyka ochrony środowiska nabrała o wiele większego znaczenia, co znalazło odzwierciedlenie w zmianach legislacyjnych. Przegląd obecnych przepisów pokazuje jednak, że problematyka kształtowania terenów zielonych w miastach, pomimo że związana jest ściśle z ochroną środowiska, nie doczekała się należytej uwagi. Wciąż brakuje przepisów instrumentalizujących hasła ochrony środowiska w planowaniu przestrzennym, w tym przepisów, które stanowiłyby podstawę prawną kształtowania terenów zielonych na obszarach zurbanizowanych i obszarach urbanizacji. Planowanie tych terenów opiera się głównie na woli gmin i wiedzy projektantów, jednak w obecnych warunkach oparcie to jest za słabe, dlatego konieczne są przepisy normujące projektowanie terenów zielonych, które to przepisy obowiązywałyby przy sporządzaniu aktów z zakresu planowania przestrzennego.

SŁOWA KLUCZOWE: tereny zielone, rozwój zrównoważony, standardy urbanistyczne, planowanie przestrzenne, studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy, miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego